

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 338

Алескерова Ю.В., д. е. н.,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницький національний аграрний університет
Гурницька С.О., магістр
Вінницький національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Алескерова Ю.В., Гурницька С.О. Організація фінансової роботи фермерського господарства. У статті висвітлено поняття організації фінансової роботи у фермерському господарстві. Розглянуто основну методику фінансової діяльності в аграрному секторі. Виділено й проаналізовано напрями управління фінансовою діяльністю. Зроблено висновок, що розвиток фермерського господарства в умовах ринкових відносин неможливий без ефективного управління наявними у його розпорядженні фінансовими ресурсами.

Ключові слова: фінансова діяльність, фінансове планування та прогнозування, аналіз та контроль фінансового стану, дохід, планування виручки, планування витрат.

Алескерова Ю.В., Гурницька С.О. Организация финансовой работы фермерского хозяйства. В статье отражено понятие организации финансовой работы в фермерском хозяйстве. Рассмотрена основная методика финансовой деятельности в аграрном секторе. Выделены и проанализированы направления управления финансовой деятельностью. Сделан вывод, что развитие фермерского хозяйства в условиях рыночных отношений невозможно без эффективного управления имеющимися в его распоряжении финансовыми ресурсами.

Ключевые слова: финансовая деятельность, финансовое планирование и прогнозирование, анализ и контроль финансового состояния, доход, планирование выручки, планирование расходов.

Aleskerova Y., Hurnitska S. Organization of financial work of the farm. The article covers the concept of organization of financial work at the farm. The basic method of financial activity in the agrarian sector is considered. The directions of management of financial activity are allocated and analyzed. It is concluded that the development of a farm in conditions of market relations is impossible without effective management of available financial resources at its disposal.

Key words: financial activity, financial planning and forecasting, analysis and control of financial condition, income, revenue planning, cost planning.

Постановка проблеми. Як і кожний підприємець, фермерське господарство (ФГ) займається господарською діяльністю самостійно. Головне в ній – виробництво та реалізація товарної сільськогосподарської продукції для одержання прибутків і розширення виробництва. Фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян зі створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією для отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства.

Під фінансовою роботою фермерського господарства слід розуміти систему використання різних форм і методів для фінансового забезпечення їх функціонування та досягнення ними поставлених цілей. Основними проблемами фермерського госпо-

дарства є: малоземелля деяких регіонів держави; слабка державна фінансово-кредитна підтримка фермерства; нерегульованість ринку збуту продукції аграрного сектора; слабка матеріально-технічна база фермерських господарств; брак коштів для поновлення основних фондів, закупівлі поголів'я худоби, насіння, мінеральних добрив, засобів догляду за рослинами, необхідної техніки для механізації виробничого процесу і т. п.; несвоєчасні розрахунки заготівельних організацій; недосконалість механізму довгострокового кредитування та оподаткування фермерських господарств; недорозвинута інфраструктура; недостатньо розвинені орендні відносини та ін. Якість управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств впливає на ефективність фінансової діяльності, яка включає також сферу формування, розподілу

та використання прибутку, який залишається у його розпорядженні. При цьому в результаті фінансово-господарської діяльності аграрних підприємств держава одержує свою частку у вигляді податків, підприємство – у вигляді чистого прибутку, а працівники – певні доходи від розподілу і використання частини чистого прибутку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фермерські господарства є однією з ефективних форм господарювання, надійним засобом розв'язання продовольчої безпеки суспільства та в цілому є фактором забезпечення соціально-політичної стабільності країни. Дослідженню проблем організації, розвитку та ефективності діяльності фермерських господарств присвячено науковій праці провідних економістів-аграріїв: П.Т. Саблука, В.Я. Мессель-Веселяка, Л.Л. Мельника, П.М. Макаренка, Л.Ю. Мельника, М.Й. Маліка та багатьох інших. Водночас окремі питання організації обліку та інформаційного забезпечення фермерського господарств досліджено недостатньо. У процесі дослідження та обґрунтування висновків і рекомендацій опрацьовано спеціальну літературу з питань сільськогосподарського виробництва, дані про роботу селянських (фермерських) господарств, матеріали їх бухгалтерського обліку та фінансової звітності; вивчено матеріали наукових конференцій, розглянуто рекомендації науково-дослідних установ щодо організації обліку в нових господарських структурах і його вдосконалення.

Незважаючи на багатоаспектний науковий доробок вітчизняних авторів відносно висвітлення проблем ефективності функціонування фермерських господарств, в умовах активізації ринкового середовища подальшого наукового обґрунтування вимагають питання щодо визначення основних напрямів забезпечення ефективного розвитку фермерських господарств з урахуванням регіональних особливостей їх функціонування.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення основних тенденцій та ефективності виробничо-господарської діяльності фермерських господарств у Вінницькій області, що дасть змогу визначити основні напрями регулювання і стимулювання їх розвитку на регіональному рівні; розкриття особливостей фінансової роботи фермерського господарства, висвітлення проблем, пов'язаних з їх застосуванням, та формування заходів щодо їх вирішення.

Виклад основних результатів. Методика організації фінансової роботи займає особливе місце. Від неї багато в чому залежать своєчасність та повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності та розвитку ФГ, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання. Загально визнано, що фінансова діяльність – це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування ФГ та досягнення ними поставлених цілей,

тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність ФГ, поліпшення її результатів.

Фінансову діяльність спрямовано на вирішення таких основних завдань: фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності; пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності; виконання фінансових зобов'язань перед контрагентами; мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого й соціального розвитку, збільшення власного капіталу; контроль над ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів.

Методика управління фінансовою діяльністю передбачає одночасне використання таких напрямів: фінансове прогнозування та планування; аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності; оперативна, поточна фінансово-економічна робота.

За своєю сукупністю це – діагноз фінансового стану, виявлення та мобілізація внутрішньогосподарських резервів, збільшення доходів та прибутків, зменшення витрат виробництва, підвищення рентабельності, поліпшення фінансово-господарської діяльності підприємства у цілому.

Фінансова робота в сучасних умовах набуває нового змісту, що пов'язано з розвитком фінансового менеджменту. Фінансовий менеджмент є системою оптимального управління грошовими потоками, що виникають у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства для досягнення поставленої мети і максимізації прибутку.

Об'єктом управління у фінансовому менеджменті є грошовий обіг господарюючого суб'єкта. Він припускає розроблення раціональної фінансової стратегії і тактики підприємства на основі аналізу фінансової звітності, прогнозних оцінок грошових надходжень і виплат, їх залежність від зміни структури активів і пасивів.

Формування фінансових ресурсів у ФГ відбувається під час формування статутного фонду, а також у процесі розподілу грошових надходжень у результаті повернення авансованих коштів в основні та оборотні фонди, використання доходів на формування резервного фонду, фонду споживання і фонду накопичення. У зв'язку із цим поняття «формування» та «розподіл» доцільно розглядати як єдиний процес у суспільному виробництві.

Фінансове прогнозування та планування фінансів є однією з найважливіших ділянок фінансової роботи ФГ. На цій стадії фінансової роботи визначається загальна потреба в грошових коштах для забезпечення нормальної виробничо-господарської діяльності та можливість одержання таких коштів.

За ринкових умов ФГ самостійно визначає напрями та розмір використання прибутку, який залишається в його розпорядженні після сплати податків. Метою складання фінансового плану є визначення фінансових ресурсів, капіталу та резер-

вів на підставі прогнозування величини фінансових показників: власних обігових коштів, амортизаційних відрахувань, прибутку, суми податків.

Сьогодні фермерське господарство має низку переваг серед інших суб'єктів господарювання: можливість використання спеціального податкового режиму, сімейний характер бізнесу, можливість безоплатної приватизації членами господарства земель, отриманих у користування, можливість позаконкурентного (без проведення земельних торгів) отримання земельних ділянок у власність чи оренду із земель державної та комунальної власності, істотно нижчі законодавчі ризики, пов'язані з площею земель господарства.

Проте серед перерахованих переваг, фермери мають певні проблеми, пов'язані передусім із нормативною неврегульованістю облікових операцій, оскільки Методрекомедації № 189 з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах суттєво застаріли. Так, на практиці під час організації та ведення бухгалтерського обліку фермерські господарства орієнтуються на рекомендації, розроблені для селянських (фермерських) господарств ще в 2001 р. Однак сьогодні вони суттєво застаріли.

Фермерське господарство формує свої фінансові ресурси за рахунок власних доходів, тобто прибуткової господарської діяльності, а також може отримувати кошти Українського державного фонду підтримки фермерських господарств на безповоротній основі та на конкурсних засадах на поворотній основі.

На основі фінансових показників складають перспективні, поточні та оперативні фінансові плани. Поточний фінансовий план складається у формі балансу доходів та витрат грошових коштів, оперативний – у формі платіжного календаря.

Фінансова робота ФГ характеризується великою різноманітністю виконуваних операцій. Вона здійснюється за такими напрямками:

– *фінансове планування та прогнозування*, спрямовані на визначення загальної потреби у грошових коштах для забезпечення господарської діяльності;

– *оперативна фінансова робота* – це комплекс заходів із мобілізації грошових ресурсів, необхідних для здійснення безперервної господарської діяльності;

– *аналіз та фінансовий контроль господарської діяльності*, які включають аналіз фінансового стану підприємства, визначення недоліків та прорахунків, виявлення внутрішньогосподарських резервів збільшення доходів та прибутків, зменшення витрат виробництва, підвищення рентабельності, поліпшення фінансової діяльності ФГ у цілому.

Аналіз фінансового стану ФГ проводиться за такими основними напрямками; аналіз складу та динаміки обсягу майна; аналіз фінансової стійкості ФГ; аналіз ліквідності балансу; комплексний аналіз і рейтингова оцінка підприємства. Результати

такого аналізу використовуються у процесі фінансового планування та прогнозування, в оперативній фінансовій роботі.

Оперативна фінансова робота складається з комплексу заходів із мобілізації фінансових ресурсів, потрібних для реалізації продукції, здійснення своєчасних розрахунків, виконання підприємством його фінансових зобов'язань перед бюджетом, централізованими фондами, постачальниками, робітниками підприємства, стягування кредиторської заборгованості; отримання кредитів банку; перерахування платежів до бюджету; погашення позик банку та відсотків за ними тощо.

Фермерські господарства України функціонують на підставі Закону України «Про фермерські господарства», в якому визначено, що вони є формою підприємництва громадян, які виявили бажання виробляти товарну продукцію, займатися її переробкою та реалізацією. Як юридична особа вони повинні вести бухгалтерський облік результатів своєї діяльності за господарський рік і подавати звітність.

В обліку фермерських господарств є певна специфіка. Фермерські господарства ведуть бухгалтерський облік результатів своєї роботи та подають відповідним органам фінансову звітність, статистичну інформацію та інші дані, установлені законодавством України.

Фінансова робота у фермерських господарствах має свої особливості, серед яких варто виділити три аспекти.

По-перше, як правило, бухгалтерський облік у фермерських господарствах веде його голова чи один із членів господарства, але зазначені особи не досить добре розуміються на обліку, тому він має бути максимально спрощеним.

По-друге, для фермерського господарства власноруч здійснення окремих специфічних господарських операцій, які на інших підприємствах проводяться нечасто: засновники фермерського господарства здебільшого вносять до складеного капіталу не майно, а лише права користування ним; членам господарства виплачується не заробітна плата, а певна частка з отриманого господарством доходу.

По-третє, фермерське господарство займається сільськогосподарською діяльністю. Отже, під час ведення бухгалтерського обліку господарство повинно враховувати всю облікову сільськогосподарську специфіку.

Дохід ФГ формується з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних і прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці найманого персоналу. Дохід розподіляється на податки та збори (обов'язкові платежі) до відповідних бюджетів; погашення кредитів; покриття збитків; проведення відрахувань у фонди кооперативу; кооперативні виплати; виплату часток доходу на паї (до 20,0%, що визначені до розподілу). Порядок використання доходу кооперативу (об'єднання) встановлюється статутом.

Планування виручки є необхідним для розроблення плану прибутку від реалізації продукції, визначення суми планових платежів у бюджет. Від обґрунтованості та правильності розрахунку виручки великою мірою залежать також реальність основного джерела надходження коштів та розмір запланованого прибутку.

Планування витрат – визначення можливості найекономішнього витрачання матеріальних, трудових та грошових ресурсів на одиницю продукції. Зменшення витрат виробництва та обігу є важливим фактором збільшення ефективності виробництва. Зниження собівартості за рахунок економії сировини, матеріалів, палива, енергії та живої праці дає змогу виробити значну кількість додаткової продукції, збільшити прибуток та рентабельність підприємств, створює реальні можливості для самофінансування. Скорочення витрат на виробництво одиниці продукції є матеріальною підставою для зниження цін на неї, а отже, прискорення обертання оборотних коштів.

Плануючи витрати на виробництво та реалізацію продукції, необхідно враховувати резерви зниження її собівартості.

Призначення фінансового планування і прогнозування полягає у визначенні потреб підприємства у фінансових ресурсах у розмірах, необхідних для виконання плану економічного і соціального розвитку та пошуку резервів збільшення прибутковості та підвищення рентабельності підприємств.

Будь-яка правильно організована підприємницька діяльність, у тому числі фермерська справа, починається з планування правильного розподілу фінансовими ресурсами господарства. Планування – це безперервний процес. Плани повинні переглядатися у зв'язку з мінливими цінами, витратами й іншими зовнішніми умовами. При цьому потрібно враховувати особливості технології виробництва. Наприклад, слід суворо підходити до виділення земельних ділянок під посів соняшнику. Цю культуру, згідно з нормами агротехніки, не можна розміщувати на одному й тому ж полі раніше, ніж через вісім років після попереднього посіву, тому що інакше не минути захворювання рослин, зниження врожаїв, погіршення родючості ґрунту. Необхідно так планувати розподіл коштів, щоб забезпечити рівномірну протягом року на витрати завантаження техніки і наявних трудових ресурсів, менше залучати найманих працівників і, навпаки, залучати їх, коли це забезпечить збільшення доходів. Отже, планування фінансової роботи – це шлях до успіху фермерського господарства. Під час створення необхідних умов (стабільність господарювання на землі, допомога фахівців у складанні бізнес-планів) ефективність обстеженого фермерського господарства могла б істотно збільшити в майбутньому дохід ФГ. Можна було б запровадити раціональну сівозміну. Вже одне це, по-перше, збільшило б урожайність

вироснутих культур, а по-друге, дало б можливість виробляти найбільш вигідний із позиції ринкової кон'юнктури набір культур. За більш глибокої переробки продукції (пшениці – на борошно, насіння соняшнику – на олію) кінцевий результат діяльності господарства був би ще вище.

Аналіз та контроль фінансової діяльності ФГ – це перевірка виконання фінансових, кредитних і касових планів, цільового використання коштів, платоспроможності підприємства та ін. Здійснюється шляхом перевірки своєчасності та повноти ведення фінансово-кредитних операцій, аналізу місячних, квартальних, річних балансів і звітів.

До фінансової роботи на ФГ відносять:

- здійснення необхідних розрахунків, на основі яких вносить пропозиції керівництву господарства щодо розподілу наявних фінансових ресурсів між виробничими підрозділами і функціональними службами;

- розроблення поточних й оперативних фінансових планів та інших планових фінансових документів, пошук резервів збільшення прибутку та нагромадження інших фінансових ресурсів для забезпечення потреб господарства в коштах на фінансування виробництва, капітальних вкладень, соціальних потреб;

- здійснення контролю над виконанням показників фінансового плану підрозділами ФГ загалом, а також контролю над використанням фінансових ресурсів на непродуктивні витрати;

- оперативний контроль над надходженням грошових коштів від реалізації продукції (робіт, послуг), своєчасним розв'язанням претензій у сфері розрахунків із постачальниками і споживачами;

- забезпечення роботи щодо виконання фінансових зобов'язань господарства перед бюджетом, своєчасне внесення податків та інших (неподаткових) платежів перед бюджетними фондами, банками, постачальниками, робітниками та службовцями;

- комплексний аналіз господарської діяльності господарства та його структурних підрозділів для виявлення причин невиконання планів;

- вивчення стану фінансового ринку країни й регіону для планування й прийняття рішень в інвестиційній сфері (емісія і придбання акцій, облігацій, залучення банківських кредитів тощо).

Фінансова робота складається з процедур різного рівня складності та відповідальності. Перший рівень – прийняття фінансових рішень щодо перспектив розвитку господарства і поточної діяльності; залучення джерел інвестування та їх використання; проведення фінансової політики. Другий рівень – здійснення фінансових розрахунків; оформлення фінансових документів; складання фінансової звітності тощо.

Для ведення фінансової роботи на великих господарствах створюють фінансовий (фінансово-економічний) відділ. Фінансовий відділ як

структурний підрозділ господарства – частина апарату управління. Зазвичай окремі ланки фінансової роботи у фінансовому відділі виконують окремі сектори і групи. На господарствах зі значним обсягом зовнішньоекономічних операцій може бути створена група (сектор) валютних розрахунків і валютного контролю.

У невеликих господарствах, де немає самостійного фінансового відділу, фінансову роботу виконує фінансовий сектор (група) у складі бухгалтерії.

У малих підприємствах функції фінансиста виконує головний бухгалтер або бухгалтер, якому доручається ця частина роботи.

До фінансового сектору господарства можна віднести підрозділи бухгалтерії, планово-економічного відділу, відділу праці і зарплати, відділу калькуляції собівартості продукції, фінансової служби тощо. У вітчизняних господарствах, що не створюють окремого підрозділу (фінансового відділу), часто вищеперелічені функції, що належать до видів фінансової роботи на підприємстві, делегують бухгалтерії та юрисконсульту.

Водночас необхідно зважати на те, що в обліку фермерського господарства є певна специфіка, пов'язана з особливостями сільськогосподарського виробництва. Тому реєстри з Методрекомедацій № 422 слід доповнити й відкоригувати під особливості господарської діяльності у конкретному господарстві. Фермерське господарство – одна з основних ланок сучасного агропромислового комплексу України – повинно правильно працювати, що неможливо без коректного ведення бухгалтерського обліку.

Отже, як і для інших суб'єктів підприємницької діяльності, метою функціонування малих аграрних підприємств є отримання прибутку. Але в умовах становлення ринкових відносин такого результату, особливо у сільському господарстві, не завжди вдається досягти. Тому у концепції фінансових ресурсів необхідно врахувати, що й неприбуткова діяльність має виправдання з погляду досягнення стратегічних планів. Ефективність фінансування ФГ визначається стратегією формування ресурсів, що залежить від форми власності, виду діяльності територіального розміщення та інших факторів впливу.

Висновки. Розвиток ФГ в умовах ринкових відносин неможливе без ефективного управління наявними в його розпорядженні фінансовими ресурсами. На кожному ФГ повинна вестися фінансова робота, що охоплює поточну, інвестиційну та фінансову діяльність. Здійснення фінансової роботи починається з формування фінансової служби, у даному разі бухгалтерії. Фінансове планування здійснюється економістом і головним бухгалтером. Планування фінансових показників здійснюється з використанням методів економічного аналізу, нормативного і балансового методів.

Фінанси малих підприємств, як і загальні фінанси, займають особливе місце в економічних відносинах. Їхня специфіка виявляється у тому, що вони завжди виступають у грошовій формі, мають розподільний характер і відбивають формування і використання різних видів доходів і нагромаджень суб'єктів господарської діяльності сфери матеріального виробництва, держави й учасників невиробничої сфери.

Список літератури:

1. Результати і проблеми реформування сільського господарства України / Ю.О. Лупенко, П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров. Економіка АПК. 2014.
2. Малік М.Й., Забуранна Л.В. Перспективи розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях України. Економіка АПК. 2015.
3. Бандурка О.М., Коробов Н.П. та ін. Фінансова діяльність підприємств: підручник. К.: Либідь, 1998.
4. Петровська І.О., Клиновий Д.В. Фінанси (з елементами статистики фінансів): навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2002.
5. Сталий розвиток суспільства: навч. посіб. / А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета, Т. Тимочко.
6. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. К.: Вища школа, 2004.
7. Економіка підприємства: підручник / За ред. С.Ф. Покропивного. К.: КНЕУ, 2001.
8. Яценко В.М. Особливості розвитку агропромислового комплексу в Україні. Економіка АПК. 2006. № 1.
9. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.03 № 973 IV, зі змінами і доповненнями.